

Յոհաննէս սրբազանին պատրիարքութեան ժամանակը ի գործ դրուի՝ որպէս զայն և ուսումնասիրութիւն արժանայարգ միտքով թեման:

Կոստանդնուպոլսէն հետեւեալ նամակը ընկալաք այս շաբթու՝ յանձնարարութեամբ մեծաւ տիեանէս և պատկառելի համագործ երեւելեաց ու մանց, ուստի անոնց խնդրոյն համեմատ և ի սէր ճշմարտութեան յօժարամիտ կրփութեամբ հրատարակելու գայն:

«Յարգոյ հրատարակիչ,
«Երբէն տեղեակ է ձեր յարգութիւնը Հռոմէական Հայոց մէջ եղած ցաւալի երկպառակութեանը՝ յորմէ հետեւ Հասունեան մեր հոգեւորական Պատրիարքը Հռոմէն դարձաւ: Ինչէն այս երկպառակութեան պատճառը, ինչու համար փոխանակ մեղմանալու՝ օրըստօրէ դժբաղդութիւն կը դրոշմուի, կը բռնուի և բոլոր հռոմէական փոքրիկ և բարեմիտ Հայ ժողովուրդը կործանելու կըստաւանայ, ուր եւ մեր գիտնական, խոհեմ և ազգասէր վարդապետները, ինչու համար ժողովրդեան խոհական և լուսաւորեալ մասին հետ չեն միտքանի որ այս պայթեցական շարժաց առաջնաւորն, որոց հետեւութիւնները խիստ վտանգաւոր կրնան ըլլալ մեր խեղճ հասարակութեան: Եւ օրինակ են հարցմունքները որ ժողովրդեան մեծագոյն մասը կրնան իրարու ժամանակէ մը ի վեր իւրաց մէջ կուգան կարճ խօսքով միայն առաջին և երկրորդ հարցմանցը պատասխանը հաղորդել ձեզ, որպէսզի Վաթիկը ընդհանրութիւն իմանալով, ըստ այնմ կարող ըլլայ արդար գաղտնութիւն ընել այս խռովութեանը վրայ:

«Հասունեան հոգեւորական Պատրիարքին ընթացքը ի սկզբնէն անտի, անաչառապէս խօսելով, պարտաւելի եղաւ, ըստ այնմ մասին որ հռոմէական հայագի ժողովրդեան վաղի մի իրաւունքը և իբր օրէնք եղած սովորութիւնը սոքի տակ առնելով, այսինքն առանց սպասելու ժողովրդոյն ընդհանուր ընտրութեան վճռոյն, քանի մը հոգի միայն պաշտպանութեամբ վարպետութեամբ մը ձեռք բերաւ Հռոմի սուրբ Դահէն, նախ արքեպիսկոպոսութե աստիճանը, և ժամանակէ մը ետեւ պատրիարքութեան պաշտօնը, որուն դէմ ի ժամանակին աղբիւրն բոլոր բեցին ուր որ հարկն էր: Հասունեան Պատրիարքը ինչ կերպիւ որ ստացաւ այս հոգեւոր բարձր

պաշտօնը, յայտնի էր որ նոյն կերպիւ ի գործ պիտի դնէր զայն: Ինչպէս որ արդեամբ ալ ըրաւ և կրնէ, այսինքն ինքնիշխան և գոռոզ առաջնորդութեամբ մը, որ բոլորովին հակառակ է աւետարանական սուրբ պատուիրանաց, կուգէ կառավարել ղեկավարողը և անոր ամէն իրաւունքը և արտօնութիւնները ընդէլով՝ կը պահանջէ որ իւր հրամանները՝ առանց քննութիւն իբրեւ պատգամ լսուի: Եւ ընդունին: Իսկ յիշեալ Դեբալ պայծառին միտքէն ելած պիտի ըլլայ անշուշտ թէ տասնէ իններորդ դարուն մէջ կապիւնը, թէ սրբաբնութեան (էնքիզիսիոն) սոսկալի ատենաներուն ժամանակները անցան, թէ ժողովրդեան մեծագոյն մասը բարեբաղդութե բաւականապէս լուսաւորեալ է, որուն համար ՀԱՄԱՅՈՒՐ բոլոր նոյնչափ քաջքը և սիրելի է, որչափ որ դառն և ատելի իրեն իրեն առջև:

«Հաղար փառք և գոհութիւն կը պարտաւորուի մատուցանելու Լսողոց, որ օգոստոսիս առաւելագոյն ԱՅՏԻԼ ՄԵՃԻՏ Կայսեր թագաւորութե բարեբաղդ օրերը գտնուելով, անոր մարգարէական թողութեամբ՝ հռոմէական Հայոց ժողովուրդը, շատ ժամանակ չէ, կարող եղաւ աշխարհական աղբային ժողով մը հաստատելու: Ժողովրդեան ոգուար հոգեւոր և անոր իրաւունքը անկնստ պահելու համար: Եւ յայտնի արդիւնք ուղեւոր Հասունեանը հազարաւոր մէկ անարժան միջոցներ ի գործ դրաւ, թէ և չյոջողեցան:

«Կայ յայտնէն Հասունեանը՝ միշտ առանց ժողովրդեան և աղբային ժողովին խորհուրդ հարցնելու Հռոմ գնաց անցեալները շորհաւորելու համար Պիոս Իններորդին՝ իւր մայրաքաղաքը դառնալու: Եւ այս առթիւ կարող եղաւ իւր սովորական վարպետութեամբ հրաման ստանալ սրբազան Պապէն, որ վեց Կաթոլիկոս ձեռնադրէ: Կոստանդնուպոլսի դառնալուն՝ ժողովրդեան զրգութիւնը տեսնելով իւր ընթացքին դէմ, չկրցաւ ձեռնադրութեան հանդէսը համարձակ կատարելու, այլ գիշերով և եկեղեցւոյն դռները գոցել տալով և քանի մը հոգի միայն իւր կամակրեցէն հետը առնելով երեք Կաթոլիկոս ձեռնադրեց: Հարկ չէ ըսել թէ ասոնցմէ և ոչ մէկը արժանի է եպիսկոպոսութեան, մանաւանդ Լսողոցեան վարդապետը, որ ժամանակաւ քանի մը տեղ առաջնորդութեան պաշտօնիւ երթալով և ժողովուրդը՝ զինքը չընդունելով՝ դուրսը կախ ետ դառնալը յայտնի է ամէնուն:

«Հռոմէական Հայոց ժողովրդեան ի վաղուց անտի արտօնութիւն տրուած է որ իւր Պատրիարքը և իւր եպիսկոպոսները ինքը աղբային աշխարհական և եկեղեցական ժողովով ընտրէ, և այս ընտրութե հաստատութիւնը խնդրէ Հռոմի սուրբ Դահէն: Իսկ Հասունեանը՝ ընդդէմ խղճի մտաց, ոտքի տակ առաւ այս իրաւունքը իւր մասնաւոր շահուն համար: Եւ անհայտ և ասոր նման ուրիշ անարժան գործքերն են աղետալի երկպառակութեան պատճառը, որ ժողովրդեան մէջ երթալով կը ճարակի և անմիջեմար տրտմութեան մէջ կը ձգէ հասարակութե ողջամիտ մասը:

«Երբեք թիւն, երկպառակութիւն, ատելութիւն, միթէ ասոնք են իմաստուն հովուի և Բրիտանիոյ ճշմարիտ աշակերտի մը գործքը: Աւեր է սէրը, փաղաղութիւնը և միաբանութիւնը, մի միայն նշանները ճշմարիտ քրիստոնէութեան և իմաստուն ու անշահախնդիր հովուի մը:

«Եւ այն Հասունեանը, իւր գաղտնի հնարքներով, կարող եղաւ երկու կողմ բաժնել հռոմէական Հայոց խաղաղասէր ժողովուրդը աղբային աշխարհական ժողովը լուծուեցաւ իրօք: Հասարակութիւնը մեծ զրգութեան մէջ է և հաստատած է իւր մտքին մէջ չլիջմտիկ երբեք Հասունեանին ըստ հաճոյից ըրած կրօնական տնօրէնութեանցը: Երբէն վեց հարիւրէն աւելի ստորագրութեամբ աղետալի մը յուղարկեցաւ առ սրբազան Պապը՝ բոլորեւթ այս ամէն եղածներուն դէմ:

«Իրենալարժան է, թէ այս խռովութիւնը ուրիշ բան մը չէ, բայց միայն վերջին պատերազմ մը, զոր սոցիալութիւնը կրնէ գիտութեան դէմ, անիրաւութիւնը իրաւանց դէմ, հաւատոյ՝ կոյր նախանձաւորութիւնը ընդդէմ քրիստոնէական ճշմարտութեան, վերջապէս եղբայրաստեցութիւն վերջին ճգամը կը խառնուի եղբայրսիրութե դէմ: Բայց գոհութիւն Լսողոց, տասնէ իններորդ դարուն մէջ և Բարձրագոյն Կրօն իմաստուն և հայրական կառավարութեանը ներքին խիստ գըրաւոր են գիտութիւնը, իրաւունքը, ճշմարտութիւնը և եղբայրսիրութիւնը, վասնորոյ տարաւոր չկայ թէ յաղթող պիտի հանդիսանան այս դժբաղդ կռուոյն մէջ: Հերքէ է որ ամէն աղբային պաշտօնատարները իրենց պարտքը խղճի մոռք կատարեն, ժողովրդեան իրաւունքը վերջին ճգամը պաշտպանեն, և անտարբեր աչք չնային անոր իրաւանց և արտօնութեանց կործանմանը:

յոտուերտման սահմանն ընկալութեան մահու:

«Վ ամենաճախ հուր տոբորի՝ որ լայնիս յաղեկէ՛ զայրուած գոխատիպ արգանդիդ զամենայն հասակս, ո՛չ սարսիս ի բռնաւորաց, այլ բռնութեամբ սայրասրաք զինուդ զնոսին իսկ սարսէս զբռնաւորսն ի խոց մահաբեր, անաչառ ես յրնտրութիւն թագապալակ աշխարհակալացն, յորոշես զնեքեւեան տնանկ, այլ անխտիր անկաշառ գաւննայն հասակէ բուռն հարկանես, ո՛չ նորածնելոյն ողորմիս, ո՛չ յառջգութիւն փթթեալ պատանեացն խնայես, ո՛չ ի գեղապայծառ տիոյն պատկառես երիտասարդական, ո՛չ ալե որին ակն առնուս, և ո՛չ զառամելոյն խնամածես, այլ զընդրեքուժք ծաղր արծակես խնձղանօք, զամենեւին պախարակես, կանխես անժամանակ երբ չակնկալեն բեզ, գերես ի կապանս շիրմի ձեռնաւ կապ և ոտնակապ՝ յորժամ յանկասկածս յոխորտան ընդ քուժք բռնակալութի, հնձես զոգիս երբ կամք Լրարչապետին ձայնէ բեզ:

«Ի՞նչ արդարեւ ի գերութիւն աւարեցիտ տապանի զճերս մեր վեհափայլ յանկարծաշատ պաշտօն յանկալիկ զէպս՝ այն ինչ գիշերն սգազգեստ իւրով արագութեամբն հատարակէր, և բնութիւն առհասարակ ի քուն թանձրութեան կային ընկըմեալ: Դու զՅարութեան յինանց աւուրց գիշերն՝ ի մահաբեր գիշեր յեղաշրջեցիր և զնոր յաւիտեական մահուն շփեցիր զարտեանամբք քաղցրագութ Հօրս մերոյ, և զուրկս թողեր զորդիքս որբացեալ ի քաղցր սիրոյն վայելմանէ, զընդդառապայթարձակ բեկեւեկումն յանկարկէսք ի օրտաւազեացքս անաղտ, և անշնչանք ի լրդ ուր պարունակն արփիսմիր առաքելութե շնչուիւք աղբերացեալ, աւանդ ընդ թխապահն

ստուերօք անգութ մահուն պաշարեալ կայ խաւարամած: Եւ սիրողն զարգու վայելութեան տանն Լսողոց: Ի՞նչ ի խաւարչուտ տունն յաւիտեակց անզարգացեալ կայ դիտապատտ, ուր հովին հանգուտատիպ կերպարանի երկնաւոր Հօտապետին, ուր հովուէ, ուր հանգուցանէ Լսողածախմտն ի սրբազան պերճախօտութե, ահա լուիկ մնիկ ի բուն խորդայ յաւե՛ ժական հողն ի հող խառնեալ ըստ տիրաւորի հրամանին, ուր հրաշակերտիցն առթի կառուցման շինուածոց, և ուր հրահանգաց կրթարանին կանգնիչ, նա աւանիկ՝ զիր և տապալը բանդեալ կայ յուժգին շնչմանէ դառնալուն ճահաճին հողմնց և բարեկալով՝ շինուածք մարմնոյն յամայն աւերեալ ողբալի, ով տեսիլ դառնութեան:

Կայեքն ժամէ քաջադէպ՝ աշխարհալուր հնչեցուցանել զհրաշալիս Լսողմանի զազգարար փող սրտադամին, թէ՛ «Ի նայնութիւն ունայնութեանց ամենայն ինչ ընդ ունայն է՝ քանզի ծաղկեալն՝ ի թառամութի այլադուսեցաւ, արփին ոսկեշող՝ ի մոտս ամփոփեաց ի բլրի վերն բլրք մնգոյն ճառաբայթ: Եւ խորդ սրտմեալսն տիպն ի հող քայքայեցաւ, զնորդ պատկառելի և տհարկուն տեսիլ կերպարանին հատու ի գոյն դալկան: Ի՞նչ քաղցրահայեաց տկանութեանց զուգափայլութիւն ի կափուցումն խոր անկաւ յուժեթական, զեղայարմար յոնքն կամարածե լուծան ի կնճիռս, և որ յերկի ի կառս վեհատի ճան բարձրութեան, բարէ՛ այսօր ի դադաղ ամփոփեցաւ խոնարհութեան, և որ յառաջ քան զաւուրս ինչ ի գահ հանգչէր ի խառնութեան, այսօր ի դամբարան էջ հողակուտակ:

Ո՛ր յորինեցէ ողբս, և անդուլութեամբ զկոծ

կոծեցէ զմեօք՝ քոտաճագուժար միաբանութե՛ քանզի կառքն օգնականութեան բարձաւ ի միաբանութենէս: Եղիսա ճախրեաց յատուածի՛ կամարն երկնից, ո՛ր լցի նորին կրկին հոգեւով ըստ Եղիսէի ի միջմարութի որբացեղաց ի Հօրէն:

Եւ մի որ ընդդէմ գիտնակարեցէ բանիս՝ եթէ զհասարակաց Հայր Եղիսան աննաւմբ մեծաբեցի, քանզի և կարի քաջ զկերպարան յանձին կրէր զնորին բարեմասնութեանցն, ըստ հովուական իշխանութեանն, ըստ հոգեւով աղքատունն, ըստ խոնարհամտութեանն՝ ըստ աղօթաւորունն, ըստ պահեցողութեանն, ըստ նախանձաւորունն Լսողածախմտն, ըստ սրգար քժտութեանն առ չարս, ըստ հեղութեանն առ բարիս, ըստ անդուլ աշխատանացն յօգաւաւէտ շահ հոգեւոր Եղիսան տանն Լսողոց, ըստ երկայնամիտ հաճբերութեանն տարժանակիր վնասք՝ զոր ի սէր սրբոյ Լթուոյս կրեաց, մինչ ի կնքել զօրհասն կենաց, և միանգամայն իսկ ասել ըստ պապեւրադիր վճռոյն որ վասն եպիսկոպոսաց՝ ուղղեաց նա զբարեկարգութիւն հոգեւոյն անսոգիւտ վարուք, որով յանդիման եղեւ բազմելոյն ի բերովբէս՝ ընդունել զանթառամ փառացն պսակ, և ի խրախմանս վայելել անպատում ցնծութեան Հայրապետն ընդ սրբադան Հայրապետս եկեղեցւոյ՝ ի լուր ընկել զգովստ բարեբանութե ի կուսածին Բրիտանոսէ, ըստ այնմ՝ «Ինչիւ ծառայ բարի և հաւատարիմ մուտ յուրախութիւն տեառն քո՛»:

Երբ՝ ո՛ր ի թուխ համակցի ընդ պատու հարսդ ընդ մեզ կակծալի, քանզի այսպիսի ունելով մեր զՀայր եկեղ զմեզ ի կեղեքման ցաւագին, և թուաւ ի մէջ յանկարծաթիւ: Եւ այն

«Սաղաթնք» յարգիչ հրատարակիչ, ի սեր ճըշմարտութեան շնորհք ընէք հրատարակելու առաջակց նամակս ձեր պատուական լրագրոյն մէջ, որով շնորհապարտ պիտի ընէք ձեր համադրի եղբարքը, որոց ներկայ և ապագայ բարւոյն համար՝ առաջին անգամը չէ՝ որ կը հաճիք ձեր ազգաւորական ծառայութիւնը մատուցանելու :

«Ողջ և ուրախ լեւուք ի Տէր :

«Կոստանդնուպոլսի ի 15 Յուլիսի 1850 :

«Սմանք ի համադրի սարգիւրդայ յերոյ» :

ԱՐԴԱՆՈՍ ԱՐԲԵՏԵՐ

Կոստանդնուպոլսի, 15 Յուլիսի :

Ի մասին քաղաքականութեան կատարեալ հանգարտութիւն կրտիք միշտ : Բարձրագոյն Պաշտօնը շարունակ խորհուրդ կը լըսէ մեծ ճանապարհները յարգարեւել և շինելու խնդրոյն վայրը, որպէս զի կառքերով երթի եկու թիւն ըլլայ : Կը հաստատեն թէ Բամազանէն ետեւ այս ամենահարկաւոր գործոյն ձեռք պիտի դարձուի, և առաջին շինուելու ճանապարհը պիտի ըլլայ Պրապիդոնի և Լըզոուի մէջ, ուրտիզ, ինչպէս յայտնի է, մեծ առևտուր կը լըսէ : Եւ շինութեան վերադասելութիւնը գլխաւոր փաշայի մը պիտի յանձնուի :

Կայսերական հրովարտական լի իրաւաւոր կառավարչ տնտեսեցաւ : Եւ հիւր իւր զինակին զոր մօտերս գտնեցին Պաշտօնի կառավարութեան : Եւ իր թէ Բամազանէն իր փաշայի նահանգին տեղակալ կարգեցաւ : Ստատիստիկային Ստանգեյոյ նահանգին տեղակալութիւնը յանձնուեցաւ :

Բարձրագոյն իրաւաւոր ամսոյ 10ին հասաւ ի կոստանդնուպոլսի աւտորիական շոգեւաւով Սէյանիկէն գալով :

Յունաստանի դեսպան պարոն Տէրիեանին ամսոյ 7ին այցելութեան դնաց Սէն Լյապրզաս բարձրագոյն Սէն ժաշային, արտաքին գործոց պաշտօնէյ լի փաշային, և Սէն Եպարգուտութեան խորհրդական Փուտոն Էֆէնիին : Եւ այս գլխաւոր պաշտօնատարաց վեհափառ Օթման Թապաւորին կողմանէ Փրիկէ կարգին Սէն Լյաշին նշանները նուիրեց՝ անոնց վերաբերեալ հրամանագրերով : Եւ կարգին կանոնաց բացառութիւն ընելով և յատուկ պատիւ մը ըրալու համար, Լյապրզասին տրուած պնակիտը շոգեւորն առաւ մանդներով զարդարուած և խիտ մեծագին է :

Եւս առթիւ պարոն Տէրիեանին Բարձրագոյն

Պրան պաշտօնէից մնաք բարեաւ ըսաւ, և հետեւեալ օրը գաղղիական շոգեւաւով մեկնեցաւ Լիթէնք երթալու, ուր երկու ամիս մնալէն ետեւ վերադառնալի պիտի դառնայ ի կոստանդնուպոլս :

Կարնոյ Ռուսաց հիւպատոս արժանաւարդ մօտիւ Դապա, որ իւր պաշտօնին վերաբերեալ գործքով մայրաքաղաքս եկած էր, ամսոյ 11ին Պրապիդոնի շոգեւաւով ի կարին դարձաւ :

Յունաց ազգային երեսփոխան մեծապատիւ Նիքոլաս լիթտաքին ամսոյ 10ին այցելութեան եկաւ ամենատարտի սրբազան Պատրիարքին կոստանդնուպոլս, նմանապէս նորընտիր ամենապատիւ Յօհաննէս սրբազան Պատրիարքին Լըուսաղէմայ : որոնք մեծ յարգանք ընդունեցան :

Հետեւեալ օրը յիշեալ մեր երկու Պատրիարքներն ևս այս այցելութիւնը փոխարինեցին : որոց մեծ մարդ տարութիւն և իրենց բարձր աստիճանին համեմատ պատիւ և մեծարանք ըրաւ մեծաշուք պարոն Լիթտաքին :

Պերճապատիւ Նիքոլայիկէն Սիւրիէ Սիւրիան, որ յատուկ անդղիական շոգեւաւով մը Պրուսացացած էր ջերմուկները մտնելու, ամսոյ 9ին վերադարձաւ ի մայրաքաղաքս՝ նմանապէս յատուկ շոգեւաւով մը զոր մանաւորապէս զինքը փոխարինելու համար փարձքով բռնած էր :

Պատրիարքարանէն բոլոր առաջնորդաց յայտարարական տպեալ թուղթ յուղարկեցաւ, որ պէտք իրենց վիճակները գտնուած ամէն եկեղեցեաց մէջ, սուրբ անմահ պատարագին յիշուի ըստ փաղեմի սովորութեան՝ սուրբ Լըուսաղէմայ նորընտիր ամենապատիւ սրբազան Յօհաննէս Պատրիարքին անունը :

Սեմափայլ Սիւրաք Սիւրային որդւոյն քաջատոհմիկ Պետրոսիկ աղային հարսանեաց հանդէսը որ Լիթանիան մեծապատիւ Խաչատուր աղային գտնէր հետ ամուսնացաւ, ամսոյ 9ին մեծ փառաւորութիւն և բազմամաս շքով կատարեցաւ : Լըուկէն անձինք թէ մեր ազգէ և թէ օտար ազգերէ հրաւիրեալ էին այս շքեղափայլ հանդիսութեանը : Լըուք ամենապատիւ պատրիարքներ, այսինքն տէր Յակոբ սրբազանը, զմիւսնացի տէր Յօհաննէս սրբազանը, և տէր Սատթէոս նախորդ սրբազան Պատրիարքը՝ իրենց ներկայութեամբ աւելցուցին այս հարսանեաց հանդիսին հոգեւոր փառաւորութիւնը, և եկեղեցական շքեղ զգեստութեամբ զգեստաւորեալ սուրբ պատկին խորհուրդը մեծ փառք կատարեցին ի ներկայութեան բազմութիւն հանդիսականաց :

Սուրբ Փրիկէ աղային հիւանդանոցին դպրո

ցին համար՝ որչափ կարելի է արժանաւոր կեղեկաւ գրքատուն մը և միանգամայն փասն աղքատաց թանգարան Վերձանութեան նպատարով : Եւ նպատակաւ թանգարարական առժամանակեայ ընկերութիւն մը հաստատուեցաւ ի մայրաքաղաքս : Եւ որուն հոգաբարձու կարգեցաւ զմիւսնացի Նշարտախօսեան պատուելի պարոն Ստեփաննոսը, որ ինչպէս յայտնի է, Հայոց պատրիարքարանին գրագիրն է : Եւս որդւոյն ընկերութեան ամէն մէկ բաժինը 25 դուրուշէ միանգամ և եթ հաստացանելի : այսինքն միւր կուգէ մարդասիրական նուէր մը ընէ պիտի իւր սրտին զգացմանցը համեմատ մէկ կամ աւելի բաժնից արժէքը վճարելով անգամ մը միայն : Եւս կերպիւ արդէն 600 դուրուշէն աւելի ժողովեցաւ, և նոյն գումարով հարկաւոր գրքեր ծոխու առնուեցաւ այս նորահաստատ գրքատանը համար :

Լըուք կրտսածեմք, թէ մեզմէ խնդրուած այս փերիկ սղորմութիւն որք և տնտես և անտէրուսէ տղոց բարեկրթութեանը սահմանեալ է, անտարակոյս ամէն բարեպաշտ անձինք և բարեգութ հայր և մայր, իւրաքանչիւրը ըստ իւր կարողութեանը՝ յօժարամիտ պիտի փութան մասնակից ըլլալ այս Լիթտաւածահաճոյ բարեգործութեանը : Բանդի որք և աղքատ տղայոց բարոյական և կրօնական կրթութեանը նպատաստանոց ըլլալ, անկէք մեծ ինչ միջթարութիւն և զուարճութիւն կը նայ ըլլալ մարդասէր սրտի մը համար :

Յիշեալ գրքատունը երբոր ըստ կարի արժանաւորութեամբ զարդարուի զանազան օգտակար գրքերով, այն ժամանակը այս յանձնարարական ընկերութեան ելլմանց հաշիւը ազգային լրագրաց միջոցաւ պիտի հաղորդուի հասարակութեանը, և յետ այնորիկ ընկերութիւնը կը վերջանայ :

Լաւայժմով որ կը ցանկայ բաժանորդ ըլլալ այս ազգասիրական բարեպաշտ հիմնարկութեանը, կաղաչուի իւր բարեյօժար կամքը յայտնել յիշեալ ընկերութեան հոգաբարձուին ի պատրիարքարանը կամ բանիւ բերանայ կամ գրութեամբ, որպէսզի օր յառաջ հարստանայ այս գրքատունը և Վերձանութեան թանգարանը աղքատաց ի փառս Լիթտաւոյ և յօգուտ հայազգի ժողովուրդեան տնտես և խեղճ մասին :

ԱՐԴԱՆՈՍ ԱՐԲԵՏԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ. Լոնտոն, 17 Յուլիս : Օգոստոսիս Թագուհւոյն հօրեղայրը արքայազուն Բէնյամինի դուքսը քանի մը օր հիւանդութենէ ետեւ՝ յու

հիւանդացեալ, իբրեւ խորշակ տօթադին հարուստ շուշ հնչեալ՝ զծաղիկաց գալարազուարճ առողջութիւն թառամեցոյց, և ըստ մարգարէին ողբերգութեան «Տերեւթափ եղաք իբրեւ զեկեղի» :

Ով արքունցէ զգեաւորոյս տունկս ի նորադար բողբոջուան : բանդի ստերջացաւ երկինք ցօղել զձեր միջթարութեան կենսատու : ով թեւաւորած պարփակեցէ զհամախումբ միաբանութեան բաղկատարած արքերարկութեամբ : ով յառաջագիտութեան մանկուոյն դպրոցին խթան լիցի ի բարգաւաճն գիտութիւն : ուստի յորդոր խրախուսական յաճախեցէ փայլեցուցանել զաշակերտաց պար ի մարդ հրահանգաց :

Չնախարհիկն ի Սէն Էկենատաց դարուս շարժելալ մահ՝ յորհաման կանխեցոյց կենաց : ով զտիպար յանձին նկարեցէ զառն գերապանծ սատարել ի զարգացումն նորահիմն վարժարանին :

Ով աղջէր, ուստի մասեր ք դարձրաւ այլ ընդ սղոյն գուգախառնեմը զժպիտ միջթարութեան, մի խաբաւ բռնացի մեղ տիրապետել թախմութեան գիշտ : բանդի որ տառապեցոյցն Լըուքին բարձրութեան՝ նոյն և որդւմեցի մեղ ըստ գուշակողին կանխաճառութեան : այս՝ տիրեցութեան ընդ այնպիտի շօր աղալի մահ : սակայն և զդատման ճան բերկրանաց՝ յամենայնում կամաց կանխագետ Վերին Տեսչութեան՝ զանձամբ արկցուք խնդամոր :

Փանդի մի միայն էր յայնժամ մեղ խնամակալ Հայր գորովագութ, և միակ ձեռնն պաշտպանութեան՝ այլ սակայն զարդիս ի բնութիւն մեղ հանդիսացեալ Վերին ընկերութեան գլխաւոր մեղ խնամաճու պաշտպան հօր, և ձեռնտու օգնական : Եւ թէ սպումութիւն ի մեր սպրդեցաւ հոգի

ընդ սղոյն մահ երկցս երջանիկ մերձօր այժմ փոխանայն ի ներքս անդ ընթացէ խրախուժիկ լիթէ Լըուքս բարձաւ ի միջոյ զանգամնաւ վալեթէ ցնծութիւն, նա աւանիկ առ մեղ ունիմք զնորին հանգուանատիպն ըստ գլխութեան՝ զիդէսէիցն սրբազուար կաճաւ :

Սրբա՝ զոր ի մեղ աղիւթեան ջուրցն խախտել տութիւն, յեղափոխեցնէ ի բաղքը գիտութիւն որպէս Լըուքն զգետոց ջրոցն դառնութիւն : Եւ պալէն՝ սիրոյն ուսման Պարթեւագն սուրբն Սահի ի կենսախուր միջատ մահուան խղճեալ յալիս պարտութեան, աւառիկ ատանքոր ի հանդէսս սրբազանից Հայր քաջատես նշարեցութեան գնորին փոխանդան զարանձարի Սերուպ և Քիւրթուրա հայրն Սիւրէս, և զայլ ըստ նոյնի դատու :

Լըուքն ի մեր Լիթտաւածարեալ ի մի հոգի սիւրակալ զուգաւորութեանն՝ տապիտի իմն վտաւ հութեամբ ակն յառեցութեան աստապեալ որդիքս և թափու բքս տախտին ի ծաշակոյ ուսման : Եւ ձեղէն ուղիւ ալ, ու գորովաւոր Տէրքը, աղբրապարկութիւնս, ձայն ամբողջամբ պարտաւանդ առ Վեհօք բարեփառ, յԼիթտաւած ապաւինիմք, և ապա ի մերք հաստատուն յենումք գաւաղան զթութեան զիւրազայթքս յուսման :

Ստահ եմք անթիւար ի մերք կրկնակի ձեռն տառութիւն : Տնք մեղ խրախոյս աղաչեմք զձեղ անվհեր ի նախկին թեւախիւր յեռանդն ուսումնասիրութեան : Հուր փայլատակեցի ի սիրտս մեր նորահատ, որպէս ի հնումն ի տաւարին Ստրալմանեան : Բնդ խաւարել Հօրս հասարակաց մեռելութեամբն՝ դուք մեղ փայլեցուցէք զարշարոյս արփիւծագ, առ ի մերկանալ

զմտակուրութեան մեր թանձրամոծ խաւար, և ճաճանչել ի մեղ զգոյացումն գիտութեան, և զհանձնարոյ : Դաղղիկեց թարշամեցաք դեռաւ բոյսը : Չեր ուսող մունք յորդորական խնամոց վարսագեղ յօրինեցէ զճիւս ուսուց : Կրկնակի բաղկեցէք զգաւազանս ձեր հանգոյն Սիւրէսի ի վիմեղէնս մեր միտ՝ գուաւաքանաւ բաղքութեան և գաւազանաւ յանդիմանութեան, քաղցրութիւն առ հետամուտսն ցուցեալ որք ջանիւ զհետ գան ուսման և յանդիմանութիւն՝ առ հեղգան :

Եւս առաջինն զապի զիթս կաթել ջրոց գիտութեան, երկրորդն վտակս խաղաչուցէ առաւտաբուրի հանձնարոյ : Փոխան բքաբեր ձմերան ստատիկ յոգիտութեան՝ քաղցրապիւզն զմեք ողջագուրեցնէ զեփիւք զգոմամտութեան գարնան : Տատանեցոյ ի ծուփս ալեսատ տարտա մութեան նորաստանտոյց լիցի զեկաւարութիւն ձերք ճարտարութեան ի վեր յանքոյթն հանել զգիւրաբեկ նաւակ բս՝ ի հանգրուանն խաղաղութեան :

Դուք մեր հայր, դուք մեր կառավար խնամաւոր : դուք բոլոր համակրոն միաբանութեանս միջթարիս՝ ձեռք յուսամք զվարժարանիս հաստատութիւն և ի ձեղ բերկրեցի երկցս երանեալ հոգի սրբազան Հօր մերոյ :

Որպէսզի և դուք ըստ նմանութեան՝ նորին զուգապաշտոնութեանն ընկալիք զմեծարանս ի Քրիստոսէ Յիսուսէ ի հանգերձեալ փառս անտախտ երջանկութեան, որում փառք և իշխանութիւն այժմ և յապագայն յաւիտեանս յաւիտեանից : Եւս :

լիսի 8ին ըստ լատինացւոց մեռաւ ի հասակի 76 ամաց : — Սըր Սոպերթ ի ինն մեծ որդի ընկաւ լաւ ինքնաբերական ընտրողաց առաջարկով : որով խնդրեցին որպէսզի իրենց երեսփոխանը ըլլայ պատգամաւորաց խորհրդարանին մէջ՝ փոխանակ իւր մեծահասակ հանգուցեալ հորը : Սոսքաղաքական երեւելի անձին յիշատակը անմահացնելու համար՝ խորհուրդ կըլլայ հոյակապ արձան մը կանգնելու ծախիւք բոլոր հասարակութեան , որոնք կուզեն ի նշան երախտագիտութեան մասնակից ըլլալ այս յիշատակարանին ծախուցը : — Նիգղիթ թագուհւոյն գաւազանով զարնող Սոպերթ ինքն անուն մարդոյն դատաւարանը կտրուեցաւ : Յիշեալ եղեւնագործը դատաւարտուեցաւ 7 տարի հայրենիքէն դուրս արքայական միւսու : — Սեփին իրաւունքով ընդհանուր եկամտից եռամսեայ հաշիւը , որ կըլնընայ յուլիսի 5ին ըստ նոր տուածի , հրատարակեցաւ ի պաշտօնէ : զոր բազմաթիւ անցեալ տարուան նոյն եռամսեայ հաշիւին հետ , կըտեսնուի որ 561-504 լիւա սթէրլինգ աւելի է : Իսկ բոլոր տարուան եկամուտը՝ անցեալ տարուոյն եկամտին հետ բազմաթիւ 1-215-867 լիւա սթէրլինգ աւելելով թիւն մը կըտեսնուի :

ԳԱՂԱՒԱՆ . Փարիզ , 8-20 Յուլիս : Լոգային երեսփոխանաց խորհրդարանին շատուոր կողմը սահմանադրական ազատութիւնները մէկմէկու ետեւ ջնջելու վրայ է : և այս պատճառաւ ժողովուրդեան մէջ գրգռութիւնը և գանգաւոր օրըստօրէ կաւեւնան : Փարիզի Սոսքաղաքական լրագրոյն հրատարակիչը ազգային ժողովոյն պատուոյն և իշխանութեանը վնաս պատճառող յօդուած մը հրատարակելուն համար , յիշեալ ժողովոյն առջեւ դատաւարանին կանչուեցաւ և 5000 ֆրանք տուգանք վճարելու դատապարտուեցաւ : — Հասարակապետութեան գահէնցը ամսոյս 2-14ին մեկնեցաւ Գոնթիէն բաղադրեալ երթալու ընկերութիւնը Դանկառնիէ զօրապետին և Սոնդալանպէր կոմսին , և 3-15ին երեկոյն վերադարձաւ ի Փարիզ : Իրագրաց և տպագրութեան ազատութիւնները սեղմելու համար առաջարկուած օրէնքը ընդունեց ազգային ժողովը իւր նիստին մէջ որ ի 5-17 ամսոյս : Սոսքաղաքական մեծ գոգոհումի պատճառեց բոլոր լրագրաց առհասարակ : Լոգային ժողովը՝ թեթեւ վիճաբանութեան մը ետեւ որոշեց որ օրէնսդիր խորհրդարանը երեք ամիս գոցուի սկսեալ օգոստոսի 11էն ըստ նոր տուածի մինչև ի 11 նոյեմբերի :

ՍՊԱՆԻԱ . Մադրիտ , 1-15 Յուլիս : Սպանիոյ օգոստոսի 1-ին թագուհին ամսոյս 12ին ըստ նոր տուածի արու գաւազան մը ծնաւ : Բայց հասարակաց ուրախութիւնը չուտով տրտմութեան փոխուեցաւ : Ըստորում նորածին արքայուհին քանի մը վարկեան ապրելէն ետեւ մեռաւ : Թագուհւոյն հօրեղբորդին արքայազուն Սոնդալանպէր կոմսը Սոսքաղաքական բոլոր հետ պիտի ամուսնանայ կրտսեր : Սոսքաղաքական մեծ ազգեցութիւն պատճառեց բաղադրական երեւելի անձանց մէջ :

ԱՄՍՏՐԻԱ . Վիեննա , 10-22 Յուլիս : Սոսքաղաքական զինուորական և քաղաքական ընդհանուր կուսակալ թիւ անօթապետ Հայնաւ սեպուհը կայտեական հրամանաւ իւր բարձր պաշտօնէն զրկուեցաւ : Լոգաստատուն թէ այս անակնկալ դէպքին պատճառը յիշեալ զօրապետին չափէն աւելի խստութիւնն է և բացարձակ իշխանութիւնը որ կըբանցնէր Հոլանդարիայի մէջ : Լայպպը փոխանակ անոր ի գործ դրած խստութեանը , մարդասիրաբար ազատութիւն շնորհեց 109 անձանց , որոնք Հոլանդարիայի ապստամբութեանը մասնակից ըլլալուն համար 1 տարիէն մինչև 15 տարի բերդարգելութեան և ոմանք ևս մահուան դատապարտուած էին : Սոսքաղաքական ի գաւազան կըհաստատուն թէ օգոստոսի 1-ին լայպպը միւսնոյն յանցանքով դատապարտեալ գրեթէ 200 անձանց ազատութիւն պիտի շնորհէ : Հայնաւ զօրապետը ամսոյս 8-20ին հասաւ ի Վիեննա Հոլանդարիայէն գալով : Լրտուի թէ Լայպպը կայսրը Սոսքաղաքական անապարհորդութիւն մը պիտի ընէ՝ այն տեղ

եղած Հոլանդարիան զօրաց բանակը աչքէ անջնելու և քննելու համար : — Լայպպըական հրովարտակաւ որ ի 4-16 յուլիսի պատերազմի պաշտօնեայ կուլէ կոմսը , իւր պաշտօնէն վար առնուեցաւ , և բանակին հինգերորդ խմբին հրամանատարութիւն իրեն յանձնուեցաւ , և մարաշախտ Քարթիկ սեպուհը՝ պատերազմի պաշտօնեայ կարգեցաւ : — Սոսքաղաքական (Լեհաստան) յուլիսի 6-18ին ահագին հրդեհ մը պատահեց , որ բաղադրեալ երրորդ և ամէնէն աղւոր մասը մոխիր դարձուցեր է , և քանի մը հոգի ալ հրոյ ծարակ եղեր են : Հազար ընտանիքի չափ առանց բնակութեան մնացեր են : Լեհաստանէն թէ չարակամ խորհրդով դուրսէն է այս կրակը , և այս պատճառաւ քանի մը կասկածաւոր անձինք բանտը դրուեցան :

ՔԱՆԱԾԱՆ ԵՆԻՔԻՔ
Չփառնիս , 21 Յուլիս :

Ս . տը Լամարթինը ընկերութիւն իւր լծակցին 8-10 օր մեր քաղաքը մնալէն ետեւ , ամսոյս 15ին գաղղիական շոգեխառով մեկնեցաւ իւր հայրենիքը գաւառաւոր : Յիշեալ մեծահասակ բանաւորը շատ գոհ եղաւ մեր քաղաքէն , և գալտարի պիտի վերադառնայ , կըսեն , իւր բնակութիւնը այս տեղ հաստատուելու համար : — Իւր մեկնելէն առաջ մօսիւ տը Լամարթինը ներկայ գտնուեցաւ Բորթալանտայի դպրոցին , նմանապէս Սորմութեան Վերջ դպրոցին աշակերտահետց տարեկան պարգեւաբաշխութեան հանդէսին , ու համառօտ և ազդու տոննաբաշխութեան մը պատուեց այս ուսումնասիրական ժողովները , որոնք ծախահարութիւն ընկալան զինքը : Բորթալանտայի դպրոցին մէջ՝ մօսիւ տը Լամարթինը գովեց Լազարեան կրօնաւարաց ջանքը որ արեւելեան քաղաքները ուսմանը տարածելու անշահանկրթութեամբ հոգ կըտանին : և խօսքին կարգը բերելով , Հայոց՝ Փարիզի մէջ հաստատեալ ձեւաբանը յիշեց , ուր 2 տարի կայ , երբ արտաքին գործոց պաշտօնեայ էի , հրաւիրեցայ , ըստ , աշակերտաց պարգեւաբաշխութեան ներկայ գտնուիլ : Հայերը հարցուցին ինձ , ըսաւ , այս առթիւ թէ Հասարակապետութիւնը պիտի շարունակէ իրենց ուսումնական հիմնարկութեանը նոյն բաղադրութիւնը և պաշտպանութիւնը տալ , զոր Սոսքաղաքական խոստացեալ էր : Պատասխանեցի թէ երկրային անգամ թշնամանք ընել է Վաղդիոյ , թէ Հասարակապետութիւնը հիւրասէր , ազատասէր և բարեպաշտ , ինչպէս որ կուզենք , իւր գլխաւոր պարտուց մէկը պիտի համարի քաղաքներէն տալ արեւելեան ուսմանը և յառաջդիմութեան լեզուաց , արհեստից և գիտութեան Վիլյոյ մէջ : Հասարակապետութիւնը այն ժամանակէ ի վեր իմ խոստմունքս ի գործ դրաւ : Իւր վերջացուց իւր խօսքը մտերիմ շնորհակալութիւններ մատուցանելով օգոստոսի 1-ին (Սոսքաղաքական կայսեր , որ կըպաշտպանէ և կըբաշխելու ամէն ազգաց ուսմունքը՝ առանց տարբերութեան կրօնի , իւր ընդարձակ տէրութեան մէջ :

— Սոսքաղաքական (Լեհաստան) յուլիսի 13ին հինգ շաբթի օրը , որ մեր սուրբ Թարգմանչաց Կահակայ և Սեպուհայ տօնախմբութիւնն էր , սովորական կերպիւ հանդէս կատարեցաւ սուրբ Սեպուհեան մեր դպրոցին մէջ ի ներկայութեան գերապատիւ սրբապետ Լայպպը , քահանայից և ժողովուրդեան : Սոսքաղաքական օր առաջ աշակերտաց քննութիւնը եղած ըլլալով , նոյն օրը յառաջդիմութեան պարգեւաբաշխութիւն եղաւ , ուսումնասիրական ձառ մը կարգացուեցաւ , ու համառօտ բայց ազդու արտահայտութեամբ մը՝ մեր սրբապետ Լայպպը , որ վախճան տուաւ հանդիսին՝ քաղաքներով զբոլոր ժողովուրդը յուսումնասիրութիւն և ի միաբանութիւն : որոնք ժողովուրդեան մը երջանկաշաղկուն միմիայն միջոցներն են :

— Սոսքաղաքական (Լեհաստան) յուլիսի 15ին խիստ ծանր կըյառաջանայ , և թէպէտ այս բանին պատճառները շատ են , բայց մենք անոնց զամէնքը ի մի գլխաւոր պատճառ կամփոփեմք , և կարծեմք թէ չենք սխալիր , այն է՝ միաբանութեան սիրոյ պակասութիւն : ուստի առայժմ միաբանութեան և սէր բարեմարտութեան քաղաքիս հայազգի

երեւելացը , ուրիշ անգամ անտարակոյս առիթ պիտի ունենամք երկարօրէն խօսելու , եթէ դժբաղդութեամբ բարեկարգութիւն և համաձայնութիւն այսպէս օրըստօրէ հեռանալու ըլլայ միգնէ :

— Սոսքաղաքական ի վեր հիւսիսային տօնակէզ հովը արեւմտեան զովագին հովին յաջորդելով , քաղաքիս տաքը խիստ սաստկացաւ : Սոսքաղաքական ջերմապիւր մինչև 30 աստիճան բարձրացաւ շոգեքին մէջ , և 36-37 աստիճան արեւուն մէջ :

— Լայպպըական գործակալ յարգամեծար Սոսքաղաքական Լեհաստանէն , որուն Լայպպըական գործակալն էր թալը արդէն ծանուցած էմք , անցեալ շաբթու վերադարձաւ ի զմիր՝ շարունակելու համար ի գործ դնել իւր պաշտօնը : Բարձրագոյն Սոսքաղաքական և ազնուաբարոյ գործակալին , այսինքն տէրութեանէն մօսիւ Լամարթինին նուիրուած երկրին սահմանները պիտի որոշէ , և անոր վերաբերեալ քանի մը խնդիրները ի կարգի պիտի դնէ :

— Սոսքաղաքական կըզբնէ , թէ յուլիսի 9ին երկու Հայ ձկնորսներ քիչ մը աւելի քիչ խմելէն ետեւ , երրորդ ընկեր մը հետեւին անոնցով գացելէն Բերթիլ Լայպպըական ըստ լիւրջ լողալու , որպէսզի դիմեալունը մէջքնին պատահած վէճը որոշեն թէ ով աւելի աղէկ կըլողայ : Բայց այս փորձը խիստ դժբաղդ հետեանք ունեցեր է : քանզի յիշեալ երեք հոգիէն երկուքը խղճուեր են : Սոսքաղաքական Սոսքաղաքական Հայոց մէջ խիստ տրտմալի ազգեցութիւն մը պատճառներ է :

— Սոսքաղաքական կըզբնէ թէ մարաշախտ անհամար բազմութեամբ յարձակելով յիշեալ քաղաքին վրայ , մեծ վնաս պատճառներ են ցորենի և բամպակի և ուրիշ բուսոց : Սոսքաղաքական անգամ մեծ վնաս տուեր է որթոց (ասմաներուն) ազդեանքը և տերեւները ուտելով և լափելով :

— Սոսքաղաքական 9ին գրուած Վաղդիոյ նամակները կըծանուցանեն , թէ ապստամբական դաշնակցութիւն մը երեւան ելեր է յիշեալ քաղաքը , որոնք կուզեն Բորթալանտայի նահանգին կառավարութիւնը կործանել , որուն մայրաքաղաքը Վաղդիոյն է : Բայց այս երկրին ընդհանուր կուսակալը , որ վեհապառ Շահին հօրեղբոր որդին է՝ ազդու միջոցներ ի գործ դնելով՝ դաշնակցութիւնը բոլորովին ցրուեր է : Լայպպըական դաշնակցաց գլխաւորներէն 5 հոգի գլխատուեր են հրապարակաւ , նմանապէս քանի մը ուրիշ գլխատուութիւններ ևս եղեր են : և այս կերպիւ ահուգող տիրելով հասարակութեանը մէջ , բարեկարգութիւնը վերստին հաստատուեր է :

ԲՈՒՆԻՏԻԿԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ
Չփառնիս , 21 Յուլիս :

Լեհաստանի գործոց նշանաւոր փոփոխութիւն մը չեղաւ մեր նախընթաց թերթէն ետեւ : Սոսքաղաքական վերջի գինը 98 լուրու է չեքին : Պայամպոլոյի մետաքսը 118-122 լուրու է կարժէ հօսան ըստ տեսակին : Բամպակը կուզուի և գինը բարձրացաւ մինչև 320-340 լուրու է կենդինարը : Փալամուտին գնոց փոփոխութիւն մը չեղաւ : Սոսքաղաքական յիշադրի բուրդին առաջին տեսակը՝ 300 լուրու է կենդինարը : երկրորդ տեսակը՝ 205 : Յորենը ըստ տեսակին կըվաճառուի 17-22 լուրու է քիլին : Պատուական շահեմունքի կարժէ 230-260 լուրու է հօսան : Նէհրին անունը տուող չկայ : Պարսկաստանի թէնպէքին մեծ հանդարտութեան մէջ է՝ մէկէնմէկ խիստ շատ ապրտութեան համար : ուստի այսօր հազիւ թէ 6-7 լուրու է կըվաճառուի հօսան : Իսահակէն 820-850 լուրու է հարկու հօսան գիւրապաճառ է : Սոսքաղաքական ուրիշ ապրանքները ընդհանրապէս մեծ հոնդարտութեան մէջ են :

Ինչպէ՞ տրամաբանութեան :

Լոնտոն	111/1 — 111/1
Սարսիլիա	174/1 — 175
Թրեստ	380 — 385

Հրատարակելու տեղ լրագրոյն :
Ղալա Ղ . Պալապալիս :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԵԼԱՅԻ ԱՐԵՎԵԼԱՅԻ